

*Я. В. ЛИТВИНЕНКО, канд. екон. наук, проф.
(Міжрегіональна Академія управління персоналом, м. Київ)*

ПОДАТКОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЯК СКЛАДОВА ЗАГАЛЬНОЇ СИСТЕМИ ФІНАНСОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ В УКРАЇНІ

Наукові праці МАУП, 2003, вип. 9, с. 19–20

У будь-якій державі, незалежно від економічної системи та напрямку її розвитку, однією з головних функцій є регулювання. В умовах ринкової економіки та перехідного періоду до неї основними стають економіко-фінансові методи, до яких належить і оподаткування. Воно являє собою комплекс практичних дій з розробки загальної структури доходної частини бюджетів різних рівнів і здійснюється з метою досягнення оптимальної системи оподаткування в державі [1–3].

На державному рівні під податковим регулюванням розуміють якісні зміни податкової політики країни та вироблення таких податкових дій, які дозволяють досягти повноти та своєчасності сплати податкових платежів. На рівні підприємства податкове регулювання полягає у визначенні таких дій підприємства по сплаті податкових платежів, що дають можливість оптимізувати їх розмір за умови дотримання чинного законодавства, а також прийняття рішень, пов'язаних зі зменшенням їх сплати.

Податкове регулювання має особливості, які відрізняють його від регулювання господарської діяльності. Так, головною вимогою для нього є виваженість його проведення та велика мобільність. Воно здійснюється на підставі різних заходів оперативного втручання в хід регулювання податкових зобов'язань суб'єктів господарської діяльності, причому переважно економічними методами. Податкове регулювання є найвагомішою складовою загальної системи правовідносин. Це пов'язане з тим, що воно стикається з інтересами не тільки платників податків, а й з інтересами різного рівня управління державою (наприклад, при визначенні кінцевих ставок оподаткування за місцевими податковими платежами, повноважень при їх стягненні та розподілі тощо).

Завдання, мета та зміст податкового регулювання визначаються регулюючою функцією податків, тобто цей процес є об'єктивно необхідним і від нього залежить економічне становище як держави, так і підприємства. Крім того, воно дає можливість зменшити розбіжності між регулюючою та фіскальною функцією податків. Неабияке значення мають методи, якими здійснюється податкове регулювання і які залежать від різних чинників — від видів податкового платежу, суб'єкта оподаткування, економічної спрямованості дій держави та ін.

Всі методи податкового регулювання можливо згрупувати по двох напрямках:

- надання пільг по податкових платежах;
- застосування різних штрафних санкцій.

Необхідність використання цих напрямів пояснюється динамічністю процесів відтворення. Якщо в державі склалася економічна ситуація, коли чинне законодавство дуже нестабільне, деякі податкові закони приймаються на досить короткий термін, а до законодавчої бази постійно вносяться зміни та доповнення, тобто значення податкового регулювання підвищується.

Надання пільг по податкових платежах є найбільш поширеним методом податкового регулювання, який застосовується практично в усіх країнах світу. Але серед економістів, фахівців і вчених різних теоретичних напрямів не існує єдиної точки зору. З одного боку, практично всі вони зазначають, що податкова пільга зменшує податковий тягар на платника податку. З іншого боку, окремі фахівці, переважно державні діячі, заперечують їх запровадження, тому що, на їхній погляд, у підприємства виникає можливість взагалі не сплачувати податки. Тому в цьому питанні

важливою проблемою є обґрунтованість надання пільг.

Щодо надання податкових пільг у різних країнах світу виходять з таких основних принципів, як рівномірність надання пільг, необов'язковість застосування, вільний характер надання, цільова спрямованість, економічність. Але при цьому головним є те, що їх надання не повинно негативно впливати на розмір державного і місцевого бюджетів і соціальну політику держави.

Надання пільг визначається різними чинниками, передусім такими: джерело отримання податкового платежу та розмір об'єкта оподаткування, форма власності, організаційно-правова форма підприємства, розмір дефіциту державного або місцевого бюджетів, пріоритети розвитку економіки держави чи району тощо.

Податкові пільги важливі при стимулюванні розвитку окремих напрямів діяльності, окремих регіонів і підприємств. У світовій практиці найбільшого поширення набули такі методи пільгового оподаткування:

- зниження ставок оподаткування на досить тривалий термін діяльності підприємства (наприклад, у США знижується ставка податку на прибуток, якщо підприємство виробляє абсолютно нову продукцію, яка не має аналогів у світі);
- надання підприємству податкового кредиту, причому це стосується різних податкових платежів, і головною метою при цьому є підвищення ефективності діяльності платників податків;
- визначення неоподаткованого мінімуму доходів стосовно не тільки фізичних осіб при визначенні та розрахунку податку на прибуток, а й юридичних осіб при сплаті різних податкових платежів (ПДВ, на доходи, на прибуток та ін.);
- повне звільнення від податкових платежів. Ця пільга застосовується для окремих підприємств, як правило, державної форми власності або тих, виробництво продукції яких має стратегічне значення;
- податкова пільга окремим підприємствам. Такі пільги здебільшого надаються підприємствам малого та середнього бізнесу для їх підтримки та стимулювання подальшого розвитку;
- при здійсненні окремих господарських операцій. Практично в усіх країнах світу звільняється від більшості податкових платежів експорт продукції за кордон. Це робиться з метою стимулювання розвитку зовнішньої торгівлі та надходжень валютних коштів у країну;
- при реалізації окремих видів товарів. Такі пільги надаються для вироблення товарів за державним замовленням, переважно для під-

приємств сільського господарства, літакобудування, виконання різних науково-дослідних робіт;

- при проведенні різних фінансових операцій, таких як благодійні відрахування, підтримка лікарень, відрахування в різні фонди релігійних організацій. У більшості країн такі кошти взагалі не підлягають оподаткуванню;
- пільги по окремих видах витрат. Це стосується оподаткування грошових коштів, які сплачуються в різні соціальні фонди (пенсійний, соціального страхування, безробітних тощо).

Іншим напрямом податкового регулювання є відповідальність за порушення чинного податкового законодавства. Для таких порушників податкових платежів законодавствами різних країн світу передбачені штрафні санкції: пеня, штраф, дорахування несплаченої суми податкового платежу, застосування підвищеної податкової ставки на цю суму, арешт майна або самого платника та ін. Причому в більшості країн ці штрафні санкції носять досить жорсткий характер, а порушеннями можуть вважатись не тільки неповна сплата податкового платежу, а й затримка з надання звітності за окремим податковим платежем до відповідного державного органу. Деякі країни, щоб уникнути проблем несплати податкового платежу або якогось іншого порушення, укладають двосторонні міждержавні угоди.

Загалом ефективність податкового регулювання, що застосовується в державі, залежить від співвідношення між його головними напрямками. Але більша ефективність досягається тоді, коли в державі переваги надаються пільговому оподаткуванню.

Податкове регулювання значною мірою залежить від відносин, що склалися між різними суб'єктами — державою, підприємствами, громадянами. Це пов'язане з тим, що деякі податкові платежі сплачуються з майна платника, із землі, яка йому належить, а також доходів з цієї власності.

При визначенні методів податкового регулювання потрібен розрахунок його соціальних наслідків. Прогнозування результатів податкового регулювання дає можливість державним органам прийняти більш обґрунтоване управлінське рішення і вийти на побудову раціональнішої податкової системи, а також своєчасно вносити необхідні корективи.

Література

1. *Караваева И. В.* Налоговое регулирование рыночной экономики. — М.: ЮНИТИ, 2000. — 215 с.
2. *Сомов Р. Г.* Общая теория налогов и налогообложения. — М., 2000. — 176 с.
3. *Юткина Т. Ф.* Налоги и налогообложение: Учебник. — М.: ИНФРА-М, 1998. — 429 с.